

Terezínská deklaráce

Na pozvání ministerského předsedy České republiky jsme se my, zástupci 49 zemí (ve výčtu) sešli dnes, 30. června 2009, v Terezíně, kde za druhé světové války zahynuly nebo odkud byly poslány do táborů smrti tisíce evropských Židů a dalších obětí nacistické perzekuce. Zúčastnili jsme se Konference k osudu majetku obětí holocaustu organizované Českou republikou a jejími partnery v Praze ve dnech 26.–30. června 2009 a projednali jsme společně s odborníky a zástupci nevládních organizací důležité otázky, jako jsou například nemovitý majetek, židovské hřbitovy a židovská pohřebiště, umělecká díla zkonfiskovaná nacisty, judaika a židovské kulturní statky, archivní materiály, sociální péče o osoby, které přežily holocaust (šoa), a o další oběti nacistické perzekuce, oblast vzdělávání, výzkumu, připomínání a památná místa. Společně stvrzujeme tuto

Terezínskou deklaráci k osudu majetku obětí holocaustu a souvisejícím otázkám

- majíce na zřeteli potřebu navždy uchovat a v zájmu budoucích generací si neustále připomínat výlučnou historii a odkaz holocaustu (šoa), který vyhubil tři čtvrtiny evropských Židů, jakož i potřebu uchovat a připomínat si úkladnou povahu holocaustu a také další nacistické zločiny,
- berouce v úvahu konkrétní úspěchy Londýnské konference o nacistickém zlatě pořádané v roce 1997 a Washingtonské konference k osudu majetku obětí holocaustu konané v roce 1998, které se zabývaly stěžejními otázkami ohledně restitucí a úspěšně připravily půdu pro významný pokrok, jehož bylo dosaženo v dalším desetiletí, a berouce v úvahu také Stockholmskou deklaráci z ledna 2000 a výsledky Konference o uloupeném uměleckém majetku v období holocaustu pořádané v říjnu 2000 ve Vilniusu,
- uznávající, že přes tyto dosažené výsledky stále přetrvávají zásadní problémy, které je třeba řešit, protože pouze část zkonfiskovaného majetku byla vrácena nebo za ni byla vyplacena náhrada,
- vědomi si skutečnosti, že lidé, kteří přežili holocaust, a další oběti nacistické perzekuce již dosáhli pokročilého věku, a že je proto naprosto nezbytné respektovat jejich osobní důstojnost a řešit zajištění jejich sociálních potřeb jako nanejvýše naléhavý problém,
- berouce na vědomí jednání, názory a stanoviska, které byly výstupem činnosti pracovních skupin a zvláštního zasedání, v jehož průběhu byly posouzeny a řešeny problémy týkající se nemovitého majetku, uměleckých děl zkonfiskovaných nacisty, judaik a židovských kulturních statků, vzdělávání o holocaustu, výzkumu holocaustu, jeho připomínání a zajištění sociálních potřeb obětí holocaustu a dalším obětí nacistické perzekuce, a které lze najít na internetových stránkách pražské konference a také ve sborníku konference
- majíce na zřeteli právně nezávaznou povahu této deklaráce a morální odpovědnost, která z ní vyplývá
- (aniž tím jsou dotčeny dohody a rozhodnutí spojenců a s náležitým zřetelem k ustanovením poválečných mírových smluv a jiných mezinárodních dohod uzavřených v souvislosti s ukončením druhé světové války).

1. Berouce v úvahu význam restitucí obecního a osobního nemovitého majetku, který patřil obětím holocaustu (šoa) a dalším obětím nacistické perzekuce, zúčastněné státy důrazně

vyzývají k tomu, aby bylo vyvinuto veškeré úsilí k nápravě důsledků protiprávního zabavení majetku, jako například konfiskací, nuceného prodeje a prodeje majetku pod nátlakem, které byly součástí perzekuce těchto nevinných lidí a skupin, z nichž převážná většina zemřela bez dědice.

2. Uznávající pokrok, kterého bylo v některých zemích dosaženo v oblasti výzkumu, identifikace a restitucí kulturních statků ze strany vládních a nevládních institucí od Washingtonské konference k osudu majetku obětí holocaustu konané v roce 1998 a schválení zásad Washingtonské konference k problematice uměleckých děl zkonfiskovaných nacisty, zúčastněné státy potvrzují naléhavou potřebu posílit a podporovat toto úsilí, aby byla zajištěna spravedlivá a poctivá řešení v otázce kulturních statků včetně judaik uloupených nebo přemístěných v průběhu holocaustu nebo v jeho důsledku.

3. Uvědomující si, že lidé, kteří přežili holocaust, a další oběti nacistického režimu a jeho kolaborantů utrpěli kvůli prožitým mukám nebyvalé fyzické a emocionální trauma, berou zúčastněné státy v úvahu zvláštní sociální a zdravotní potřeby všech lidí, kteří přežili holocaust, a důrazně podporují veřejné i soukromé iniciativy v příslušných zemích, které těmto lidem umožní žít důstojně a zajistí jim nezbytnou základní péči, kterou jejich stav vyžaduje.

4. Se zřetelem k zásadní úloze národních vlád, organizací sdružujících osoby, které přežily holocaust (šoa), a jiných specializovaných nevládních organizací, zúčastněné státy vyzývají k soudržnějšímu a účinnějšímu přístupu jednotlivých států i mezinárodního společenství za účelem zajištění co nejuplněnějšího přístupu k příslušným archivům, za předpokladu náležitého dodržování vnitrostátních právních předpisů. Vyzýváme jednotlivé státy a mezinárodní společenství rovněž k tomu, aby zahájily a podporovaly výzkumné a vzdělávací programy o holocaustu a jiných nacistických zločinech, pamětní a vzpomínkové akce a uchovávání památníků na místě bývalých koncentračních táborů, hřbitovů, masových hrobů a jiných památných lokalit.

5. Uvědomující si nárůst antisemitismu a sílící tendence k popírání holocaustu, zúčastněné státy vyzývají mezinárodní společenství, aby postupovalo důrazněji při sledování těchto incidentů a reagování na ně a aby zavedlo opatření pro boj s antisemitismem.

Nemovitý majetek

Berouce na vědomí, že ochrana vlastnických práv je základním prvkem demokratické společnosti a právního řádu,

uznávající nedozírné škody, jež utrpěli jednotlivci i židovské obce v důsledku protiprávního zabavování majetku v době holocaustu,

uvědomující si význam restitucí či náhrady za konfiskace v souvislosti s holocaustem v době druhé světové války a po jejím ukončení,

uvědomující si význam navrácení obecního nemovitého majetku a nemovitého majetku spjatého s náboženskými obřady pro obnovu a podporu života židovských obcí, zajištění jeho budoucnosti, zabezpečení sociálních potřeb lidí, kteří přežili holocaust, a podporu uchování židovského kulturního dědictví,

1. vyzýváme, aby v případech, kdy toho dosud nebylo účinně dosaženo, bylo vyvinuto veškeré úsilí k zajištění restituce bývalého židovského obecního majetku i majetku spjatého s náboženskými obřady, a to buď formou věcné restituce, nebo případnou náhradou, a

2. považujeme za důležité v případech, kdy toho dosud nebylo účinně dosaženo, řešit nároky na soukromý majetek obětí holocaustu v souvislosti s nemovitým majetkem bývalých vlastníků, dědiců nebo právních nástupců, buď formou věcné restituce, nebo případnou náhradou, a to spravedlivě, komplexně, nediskriminačně a formou urychleného procesu. Tento proces by měl být jednoduchý, přístupný, transparentní, pro jedince uplatňujícího nárok by neměl být nákladný ani zatěžující, měl by být v souladu s příslušným vnitrostátním právem a předpisy a také s mezinárodními závazky. V této oblasti bereme na vědomí další pozitivní právní předpisy.

3. Konstatujeme, že v některých zemích by majetek, který nemá dědice, mohl sloužit jako základ pro řešení hmotných potřeb lidí, kteří přežili holocaust a jsou v nouzi, a pro zajištění soustavného vzdělávání o holocaustu, jeho příčinách a důsledcích.

4. Doporučujeme, aby v případech, kdy se tak dosud nestalo, země účastníci se pražské konference zvážily zavedení vnitrostátních programů, které by řešily problém nemovitého majetku zkonfiskovaného nacisty a jejich kolaboranty. Pokud a až bude českou vládou zřízen Evropský institut odkazu šoa v Terezíně, tento ústav podpoří úsilí na mezivládní úrovni směřující k vypracování nezávazných pokynů a osvědčených postupů pro restituce a náhrady v souvislosti s protiprávním zabavením nemovitostí, a to u příležitosti ročního výročí konání pražské konference, nejpozději do 30. června 2010, s náležitým zřetelem k příslušným vnitrostátním zákonům a předpisům a mezinárodním smlouvám a s ohledem na další pozitivní právní předpisy v této oblasti.

Židovské hřbitovy a pohřebiště

Uvědomujete si, že hromadné ničení páchané v době holocaustu zpřetrhalo kontinuitu staletí života židovského národa a že v jeho průběhu byly vyhlazeny tisíce židovských obcí v mnoha oblastech Evropy, v důsledku čehož hroby a hřbitovy celých generací židovských rodin a obcí nikdo nenavštěvuje, a

vědomi si skutečnosti, že v důsledku genocidy židovského národa spočívají ostatky stovek tisíců zavražděných židovských obětí v neoznačených masových hrobech roztroušených po celém území střední a východní Evropy,

1. vyzýváme vládní orgány a obce a také občanskou společnost i příslušné instituce, aby zajistily identifikaci a ochranu těchto masových hrobů, označení a uchovávání židovských hřbitovů a jejich ochranu před znesvěcením, a pokud to umožní vnitrostátní předpisy, aby zvážily možnost prohlásit je za národní památky.

Umělecká díla zkonfiskovaná nacisty

Uvědomujete si, že umělecké a kulturní statky obětí holocaustu a jiných obětí nacistické perzekuce byly zkonfiskovány nacisty a jejich kolaboranty, a to různými prostředky včetně krádeže, donucování, konfiskace na základě vzdání se vlastnického práva, nuceného prodeje a prodeje pod nátlakem v době holocaustu v letech 1933-45 a v bezprostředním důsledku holocaustu a

připomínající zásady Washingtonské konference k problematice uměleckých děl zkonfiskovaných nacisty ve znění schváleném na Washingtonské konferenci z roku 1998, které uvádějí výčet dobrovolných závazků pro vlády, založených na morální zásadě, že umělecká díla a kulturní statky zkonfiskované nacisty obětem holocaustu by těmto obětem nebo jejich dědicům měly být vráceny v souladu s vnitrostátními zákony a předpisy a také mezinárodními závazky, aby bylo dosaženo poctivých a spravedlivých řešení,

1. znovu potvrzujeme naši podporu zásadám Washingtonské konference k problematice uměleckých děl zkonfiskovaných nacisty a vyzýváme všechny strany, včetně veřejných a soukromých institucí a jednotlivců, aby je také uplatňovaly;

2. vědomi si zejména toho, že restituci nelze provést bez znalosti případných uloupených uměleckých děl a kulturních statků, zdůrazňujeme význam, který má pro všechny zúčastněné strany pokračování v intenzivním systematickém zkoumání původu děl ve veřejných i soukromých archivech a podpora tohoto zkoumání, s náležitým zřetelem k právním předpisům, a ve vhodných případech umístění výsledků tohoto výzkumu včetně průběžných aktualizací na internet, s náležitým zřetelem k pravidlům a předpisům upravujícím ochranu osobních údajů. Pokud tak dosud nebylo učiněno, doporučujeme také zavedení mechanismů, které by byly nápomocny osobám uplatňujícím své nároky a jiným subjektům v jejich úsilí,

3. se zřetelem k zásadám Washingtonské konference k problematice uměleckých děl zkonfiskovaných nacisty a s ohledem na zkušenosti získané od konání washingtonské konference vyzýváme všechny zúčastněné strany, aby zajistily, aby jejich právní systémy nebo alternativní procesy při zohlednění odlišných právních tradic umožnily spravedlivá a poctivá řešení ve věci uměleckých děl zkonfiskovaných nacisty a aby nároky na zpětné získání těchto zkonfiskovaných uměleckých děl byly řešeny rychle a na základě souvisejících faktů a skutkové podstaty nároků a všech příslušných dokumentů předložených všemi stranami. Vlády by měly při uplatňování různých právních ustanovení vzít v úvahu všechny související problémy, které by mohly bránit restitucím uměleckých děl a kulturních statků, aby tak docílily spravedlivých a poctivých řešení, a také by měly využít možnosti alternativních řešení sporů, pokud je platné právo připouští.

Judaika a židovské kulturní statky

Uvědomující si, že holocaust měl také za následek masové plnění judaik a židovských kulturních statků včetně posvátných svitků, vybavení synagog, obřadních předmětů a knihoven, rukopisů, archivů a záznamů židovských obcí, a

vědomi si skutečnosti, že vyvraždění šesti milionů Židů včetně celých obcí v době holocaustu ve svém důsledku znamenalo, že v případě velké části tohoto dědičného majetku nebylo možné po druhé světové válce vymáhat jeho vrácení, a

uvědomující si naléhavou potřebu určit způsoby, jak docílit spravedlivého a poctivého řešení problému judaik a židovských kulturních statků v případech, kdy původní vlastníci nebo dědici bývalých původních židovských vlastníků, jednotlivci nebo právnické osoby nemohou být identifikováni, a zároveň uznávající, že neexistuje žádný univerzální vzor,

1. povzbuzujeme a podporujeme úsilí směřující k identifikaci a katalogizaci těchto položek, které lze najít v archivech, knihovnách, muzeích a jiných vládních i nevládních úložištích informací, k vrácení těchto statků jejich původním zákonným vlastníkům a jiným příslušným jedincům nebo institucím podle vnitrostátního práva, a povzbuzujeme a podporujeme také

úvahy o dobrovolné mezinárodní registraci svitků Tóry a případných jiných předmětů judaik,
a

2. podporujeme opatření, která zajistí jejich ochranu, poskytnou vědeckým pracovníkům příslušné materiály a v případech, ve kterých je to vhodné a možné z hlediska uchování příslušných předmětů, zajistí v případě potřeby navrácení posvátných svitků a obřadních předmětů, které jsou v současné době v rukou vlád, k opětovnému používání synagogami a usnadní volný oběh a vystavování těchto judaik v mezinárodním měřítku na základě vhodných a dohodnutých řešení.

Archivní materiály

Vzhledem k tomu, že přístup k archivním dokumentům je pro osoby uplatňující nárok i pro vědecké pracovníky základním zdrojem pro řešení otázek týkajících se vlastnictví majetku obětí holocaustu a pro podporu vzdělávání a výzkumu v otázkách holocaustu a jiných nacistických zločinů,

uznávající zejména skutečnost, že výzkumným pracovníkům a široké veřejnosti je k dispozici stále větší počet archivů, o čemž svědčí dohoda, již bylo dosaženo ve věci archivů Mezinárodní vyhledávací služby (ITS) v německém Bad Arolsensu,

vítající navrácení archivů státům, z jejichž území byly přesunuty v průběhu holocaustu nebo jako přímý důsledek holocaustu,

1. vyzýváme vlády a jiné orgány, které vedou příslušné archivy nebo na ně dohlížejí, aby je v nejširším možném rozsahu zpřístupnily veřejnosti a výzkumným pracovníkům v souladu se zásadami Mezinárodní archivní rady, s náležitým zřetelem k vnitrostátním předpisům, včetně ustanovení o ochraně soukromí a osobních údajů, a zároveň vzaly v úvahu zvláštní okolnosti dané dobou holocaustu a potřeby lidí, kteří přežili, a jejich rodin, a to zejména v případech týkajících se dokumentů vzniklých na základě nebo z titulu nacistických předpisů a zákonů.

Zajištění sociálních potřeb lidí, kteří přežili holocaust, a dalších obětí nacistické perzekuce

Uvědomující si, že lidé, kteří přežili holocaust, a ostatní oběti nacistické perzekuce včetně těch, kteří prožili hrůzy šoa jako malé a bezbranné děti, utrpěli kvůli prožitým mukám nebyvalé fyzické a emocionální trauma,

uvědomující si, že vědecké studie dokládají, že tyto zkušenosti mají často za následek zhoršený zdravotní stav, a to zejména ve stáří,

1. konstatujeme, že lidé, kteří přežili holocaust, a další oběti nacistické perzekuce již v současné době dosáhli pokročilého věku a mají zvláštní zdravotní potřeby a potřeby lékařské péče, a proto podporujeme a přikládáme prvořadý význam úsilí směřující v příslušných zemích k řešení sociálních potřeb nejzranitelnějších obětí nacistické perzekuce staršího věku, například formou potravinové pomoci, poskytování léků nebo domácí péče podle potřeby a také cestou opatření, která podpoří kontakt mezi generacemi a dají jim možnost překonat jejich společenskou izolaci. Tyto kroky jim umožní žít v příštích letech důstojně. Důrazně prosazujeme spolupráci v těchto otázkách.

2. dále konstatujeme, že několik zemí uplatnilo širokou škálu tvůrčích mechanismů za účelem poskytnutí pomoci lidem, kteří přežili holocaust a jsou v nouzi, a dalším obětím nacistické perzekuce; jedná se například o pomoc formou zvláštních penzí; dávek sociálního zabezpečení osobám, které v příslušné zemi nemají trvalý pobyt; zvláštních fondů; a využívání aktiv z majetku, který nemá dědice. Vyzýváme země, aby zvážily možnost těchto a jiných alternativních kroků na vnitrostátní úrovni a dále je vybízíme k tomu, aby hledaly způsoby, jak reagovat na potřeby lidí, kteří přežili holocaust.

Vzdělávání, výzkum, připomínání a památná místa

Uznávající význam vzdělávání o holocaustu a jiných nacistických zločinech a jejich připomínání jako neustálého zdroje poučení pro celé lidstvo,

uvědomující si mimořádný význam Stockholmské deklarace z ledna 2000 týkající se vzdělávání o holocaustu, připomínání a výzkumu holocaustu,

mající na paměti, že Všeobecná deklarace lidských práv byla do značné míry formulována v reakci na uvědomění si hrůz, které se odehrály v době holocaustu, a dále se zřetelem k Úmluvě Organizace Spojených národů o zabránění a trestání zločinu genocidy,

připomínající krok Organizace spojených národů a jiných mezinárodních a národních orgánů zavádějící Mezinárodní den památky obětí holocaustu,

oceňující činnost organizace Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research (Pracovní skupiny pro mezinárodní spolupráci v oblasti vzdělávání o holocaustu, výzkumu a připomínání holocaustu, ITF), v době desátého výročí jejího založení a vyzývající státy účastnící se pražské konference, aby s organizací Task Force těsně spolupracovaly, a

odmítající jakékoli popírání holocaustu a bojující proti jeho trivializaci nebo bagatelizaci a zároveň vyzývající tvůrce veřejného mínění, aby se postavili proti takovému popírání, trivializaci nebo bagatelizaci,

1. důrazně vyzýváme všechny země, aby podporovaly nebo zřídily každoroční památné a vzpomínkové akce a aby zajistily uchování památných míst a míst připomínajících mučednickou smrt obětí. Považujeme za důležité, aby se všichni jednotlivci a národy, kteří se stali oběťmi nacistického režimu, účastnili důstojné připomínky svých osudů,

2. vyzýváme všechny země, aby přednostně zařadily výuku o holocaustu a jiných nacistických zločinech do učebních osnov svých systémů veřejného vzdělávání a aby poskytly finanční prostředky na vzdělávání učitelů a vytvoření nebo získání zdrojů a materiálů potřebných pro takovou výuku;

3. pevně věříme, že mezinárodní právní úprava lidských práv zohledňuje důležité poučení z dějin a že chápání lidských práv je nezbytně nutné k tomu, aby bylo možno čelit a zabraňovat jakýmkoli formám rasové, náboženské nebo etnické diskriminace včetně antisemitismu a nepřátelských postojů vůči Romům, přijímáme dnes závazek, že výchovu o lidských právech zařadíme do učebních osnov našich vzdělávacích systémů. Jednotlivé země mohou zvažovat uplatnění široké škály dalších prostředků k podpoře této výchovy, včetně případného využití majetku bez dědiců;

4. vzhledem k tomu, že se blíží doba, kdy již přímí svědci holocaustu mezi námi nebudou a kdy místa bývalých nacistických koncentračních a vyhlazovacích táborů budou nejdůležitějším a nepopíratelným důkazem tragédie holocaustu, význam a neporušený stav těchto míst včetně jejich movitých i nemovitých pozůstatků bude představovat důležitou (prvořadou) hodnotu v souvislosti s veškerými opatřeními týkajícími se těchto míst a získá pro naši civilizaci zvláštní (tím větší) důležitost, zejména za účelem výchovy budoucích generací. Vyzýváme proto k široké podpoře veškerého úsilí vyvíjeného na ochranu těchto míst, aby tyto pozůstatky byly zachovány jako svědectví zločinů, které zde byly spáchány, a sloužily jako připomínka a varovné memento pro příští generace, případně – v souladu s vnitrostátním právem - aby byla zvážena možnost prohlásit je za národní památku.

Budoucí opatření

S ohledem na tyto cíle vítáme a oceňujeme iniciativu české vlády zřídit v Terezíně Evropský institut odkazu šoa (Terezínský ústav), který by navázal na činnost pražské konference a na Terezínskou deklaraci. Institut bude sloužit jako dobrovolné fórum pro jednotlivé země, organizace sdružující občany, kteří přežili holocaust (šoa), a nevládní organizace za účelem sledování a ovlivňování vývoje v oblastech, kterých se týká pražská konference a tato deklarace, a za účelem vypracování a sdílení osvědčených postupů a zásad. Bude působit v rámci sítě jiných vnitrostátních, evropských a mezinárodních institucí s cílem zamezit duplicitě, například ve vztahu k činnostem Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research (ITF).

Aby Ústav umožnil šíření informací, bude zveřejňovat pravidelné zprávy o činnostech týkajících se Terezínské deklarace. Ústav vytvoří internetové stránky, které usnadní sdílení informací, zejména v oblasti původu uměleckých děl, nemovitého majetku, potřeb sociální péče o osoby, které přežily holocaust, judaik i vzdělávání o holocaustu. Jako užitečnou službu pro všechny uživatele bude Ústav vést a zasílat seznamy internetových stránek provozovaných zúčastněnými státy, organizacemi sdružujícími osoby, které přežily holocaust (šoa), a nevládními organizacemi a zároveň zavede internetovou stránku s přehledem internetových stránek týkajících se problematiky holocaustu.

Důrazně také vyzýváme země účastnící se pražské konference, aby podporovaly a šířily zásady Terezínské deklarace, a vyzýváme země, které jsou členy agentur, organizací a jiných subjektů, jež se zabývají vzdělávacími, kulturními a sociálními otázkami v celosvětovém měřítku, aby pomohly šířit informace o usneseních a zásadách týkajících se oblastí, na které se vztahuje Terezínská deklarace, a aby pomáhaly při jejich provádění.

Úplnější popis koncepce české vlády pro Terezínský ústav je k dispozici na internetových stránkách pražské konference a bude zveřejněn ve sborníku konference.

Seznam států

1. Albánie
2. Argentina
3. Austrálie
4. Belgie
5. Bělorusko
6. Bosna a Hercegovina
7. Brazílie

8. Bulharsko
9. Černá Hora
10. Česká republika
11. Dánsko
12. Estonsko
13. Finsko
14. Francie
15. FYROM
16. Chorvatsko
17. Itálie
18. Irsko
19. Izrael
20. Kanada
21. Kypr
22. Litva
23. Lotyšsko
24. Lucembursko
25. Maďarsko
26. Malta
27. Moldavsko
28. Německo
29. Nizozemí
30. Norsko
31. Polsko
32. Portugalsko
33. Rakousko
34. Rumunsko
35. Rusko
36. Řecko
37. Slovensko
38. Slovinsko
39. Španělsko
40. Švédsko
41. Švýcarsko
42. Turecko
43. Ukrajina
44. Spojené království
45. Spojené státy
46. Uruguay

Svatý stolec (pozorovatel)
Srbsko (pozorovatel)

Datum aktualizace: 29.6.2009 16:57

<http://www.eu2009.cz/cz/news-and-documents/news/terezinska-deklarace-26320/>